प्रमाणपत्र

श्रीमती भोजे पी. आर. यांची कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सोलापूर या संशोधन केंद्रातून एम्.फिल. पदवीसाठी ''शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्नित बी.एड्. महाविद्यालयातील प्रात्यक्षिक कार्याच्या कार्यवाहीत येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास'' या विषयावर डॉ. बा. गं. अहिरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली संशोधन कार्य पूर्ण करुन शिवाजी विद्यापीठास सादर करण्यात येत आहे.

डॉ. अहिरे बा.गं. (प्रपाठक)
मार्गदर्शक
कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सोलापूर - ६

डॉ. विनायक रा. भिंताडे
प्रायार्य
कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ
एज्युकेशन, सोलापूर - ६

प्रमाणपत्र

श्रीमती भोजे पी. आर. माझ्या मार्गदर्शनाखाली ''शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्नित बी.एड्. महाविद्यालयातील प्रात्यक्षिक कार्याच्या कार्यवाहीत येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास'' या विषयावर एम्. फिल्. (शिक्षणशास्त्र) पदवीसाठी संशोधन अहवाल सादर केला आहे. सदरहू संशोधन कोठेही प्रसिद्ध केलेले नाही.

संशोधन विषय :- ''शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्नित बी.एड्. महाविद्यालयातील प्रात्यक्षिक कार्याच्या कार्यवाहीत येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास''.

विद्याशाखा :- शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा (सामाजिक शास्त्रे)

संशोधन केंद्र :- कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,

सोलापूर - ४१३ ००६.

दिनांक - डिसेंबर १९९९

स्थळ - सोलापूर.

डॉ. अहिरे बा.गं. (प्रपाठक)

मार्गदर्शक

कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन

सोलापूर - ६.

ऋण निर्देश

भारतासारख्या विकसनशील देशांत सामाजिक बदल घडवू शकणाऱ्या शालेय संस्थाकडून समाज परिवर्तनाची अपेक्षा केली जात आहे. कोणत्याही राष्ट्राचा दर्जा तेथील नागरिकांना दिलेल्या शिक्षणाच्या गुणवत्तेवर अवलंबून असतो, शिक्षणाची गुणवत्ता शिक्षण प्रक्रियेतील शिक्षकांच्या गुणवत्तेवर व शिक्षकांची गुणवत्ता शिक्षक प्रशिक्षणावर अवलंबून असते. शिक्षक प्रशिक्षण घेताना विद्यार्थी शिक्षकाला सखोल विषयज्ञानाबरोबरच प्रभावी अध्यापन करता यावे म्हणून तात्विक विषय व प्रात्यक्षिक कार्य अश्या नियंत्रित चौकटीत अभ्यासक्रम आखलेला आहे. शिवाजी विद्यापीठाच्या बी.एड्. भाग-२ मध्ये प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. बी.एड्. च्या एका वर्षाच्या कालावधीत प्रात्यक्षिक कार्याचे नियोजन व कार्यवाही करताना बी.एड्. महाविद्यालयातील प्राचार्य व प्राध्यापकांना कोण कोणत्या समस्या येतात त्या समस्यांची माहिती मिळविण्यासाठी सदरहू संशोधन समस्या निवडली आहे.

कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सोलापूर येथील प्रपाठ डॉ. बा. गं. अहिरे यांचे प्रस्तुत संशोधनाच्या संबंधी विषय निश्चितीपासून ते कार्य पूर्ण होईपर्यंत, मिळालेले सहकार्य व मार्गदर्शन तसेच त्यांनी संशधनासाठी दिलेलया प्रेरणा यामुळेच मला हा प्रबंध एम्.फिल. पदवीसाठी शिवाजी विद्यापीठास सादर करण्याची संधी मिळाली आहे त्याबद्दल मी त्यांची सदैव ऋणी आहे.

प्रस्तुत संशोधनासाठी शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्नित अनुदानित व विनाअनुदानित बी.एड्. महाविद्यालयातील प्राचार्य, संबंधित प्रात्यक्षिकाचे विभाग प्रमुख, प्राध्यापक यांनी सदरहू संशोधनासाठी बहुमोल सहकार्य केले त्याबद्दल त्यांचेही मी आभारी आहे.

संशोधनासाठी संदर्भ ग्रंथ, मासिके, नियतकालिके व इतर साहित्य वेळोवेळी उपलब्ध करुन दिल्यामुळे मला ही सर्व माहिती मुद्देसूद व व्यवस्थित मांडता आली आहे त्याबद्दल ज्या ग्रंथपालांनी व संस्थांनी संदर्भ ग्रंथ उपलब्ध करुन दिले त्यांचेही मी आभारी

आहे.

मी या महाविद्यालयात सेवा करते त्या सोलापूर येथील डी.पी.बी. दयानंद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन चे प्राचार्य आर.सी. कळसे, प्राध्यापक वर्ग व संस्था प्रमुखांनी मला सदरहू संशोधन करण्यात सहकार्य व परवानगी दिली त्याबद्दल त्यांचेही मी ऋणी आहे. तसेच मी ज्या महाविद्यालयात एम्. फिल. करते त्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. वि. रा. भिंताडे व प्राध्यापक वर्ग यांनीही सदरहू संशोधन करण्यात सहकार्य कले. त्याबद्दल त्यांचेही मी ऋणी आहे.

संशोधन काळातील सर्व प्रकारचे कॉम्पुटर मुद्रण अतिशय तत्परतेने व अचूक करुन दिल्याबद्दल श्री. योगेश स्वामी यांचेही मी आभारी आहे. या प्रबंधास ज्यांनी प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षपणे सहकार्य केले आहे त्यांचेही आभार मानून हे कार्य पूर्ण करते.

डिसेंबर १९९९

सोलापूर

श्रीमती पी. आर. भोजे.

अनुक्रमणिका

प्रकरण क्रमांक		शीर्षक	पृष्ठांक
		मुखपृष्ठ	I
		प्राचार्यांचे प्रमाणपत्र	II
		मार्गदर्शकांचे प्रमाणपत्र	III
		ऋण निर्देश	IV
		अनुक्रमणिका	VI
		कोष्टकांची यादी	XVII
१		संशोधन समस्या	
	१.१	प्रास्ताविक	1
	१.२	संशोधन अभ्यासाची गरज	6
	१.३	संशोधन अभ्यासाचे महत्व	8
	१.४	संशोधन समस्येचे शीर्षक	10
	१.५	महत्वाच्या संज्ञांच्या व्याख्या	10
	१.६	संशोधनाची उद्दिष्ट्ये	10
	१.७	संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा	11
२		संबंधित साहित्याचे समीक्षण	
	२.१	प्रास्ताविक	13

२.२	सराव पाठ	15
२.३	सूक्ष्म अध्यापन	17
२.३.१	सूक्ष्म अध्यापनातील गृहिततत्वे	19
२.३.२	सूक्ष्माध्यापन प्रशिक्षण प्रात्यक्षिक कार्य	20
२.४	तात्विक विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य	21
२.५	आशययुक्त अध्यापन पद्धती	22
२.५.१	आशययुक्त अध्यापन पद्धती-महत्व	23
२.५.२	आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची उद्दिष्ट्ये	23
२.६	अंतर्गत परीक्षा	25
२.७	समाजसेवा	26
२.७.१	समाजसेवा उद्दिष्ट्ये	26
२.७.२	कार्यानुभव	28
२.७.३	कार्यानुभव प्रात्यक्षिकाची उद्दिष्ट्ये	29
२.८	सांस्कृतिक कार्यक्रम संघटन	30
२.८.१	सांस्कृतिक कार्यक्रमाची उद्दिष्ट्ये	32
२.९	प्रपाठ	33
२.१०	शारीरिक शिक्षण	34
२.१०.१	शारीरिक शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये	35
२.११	वार्षिक पाठ	36
३	संबंधित साहित्याचे समीक्षण	

	३.१	प्रस्तावना	38
	३.२	संबंधित संशोधनाचा गोषवारा	39
४		संशोधन कार्यपद्धती	
	४.१	प्रस्तावना	44
	४.२	वर्णनात्मक संशोधन पद्धती	44
	४.३	संशोधन साधने व तंत्रे	46
	४.४	संशोधन साधनाची निवड	47
	४.५	संशोधन अभ्यासासाठी नमुनानिवड	47
	४.६	प्रश्नावली	49
	४.६.१	प्रश्नावली तयार करणे	51
	४.६.२	प्रश्नावली पाठविणे व भरुन घेणे	54
	४.७	मुलाखत तंत्र	54
	४.७.१	मुलाखत आराखडा	57
	४.७.२	मुलाखतीसाठी प्राचार्यांची व विभाग प्रमुखांची निवड	59
	४.८	निरीक्षण तंत्र	60
	४.८.१	निरीक्षण तंत्राचा आराखडा	61
	४.८.२	निरीक्षणासाठी महाविद्यालयांची निवड	62
	४.९	प्राप्त झालेली माहिती	62
५		माहितीचे संकलन, विशदीकरण आणि विश्लेषण	
	अ)	सराव पाठ व सूक्ष्म पाठ	

५.१	सराव पाठाच्या वेळापत्रकाचे नियोजन	64
५.२	सराव पाठाचे वेळापत्रक कालावधी	66
५.३	सराव पाठाची वेळ	68
५.४	सराव पाठासाठी माध्यमिक शाळांची उपलब्धता	70
५.५	पाठास मा. शाळा उपलब्ध होत नसल्यास अन्य मार्ग	72
५.६	सराव पाठासाठी शाळांचे सहकार्य	74
५.७	सराव पाठास शाळांचे सहकार्य न मिळणाऱ्या बाबी	76
५.८	सराव पाठाचे पाठ्यांश	78
५.९	सराव पाठाचे पाठ्यांश आणण्यास येणाऱ्या अडचणी	80
५.१०	पाठ मार्गदर्शनास वेळ	82
५.११	पाठ मार्गदर्शनासाठी व्यवस्था	84
५.१२	सराव पाठाचे मार्गदर्शन	86
५.१३	सराव पाठ घेताना येणाऱ्या अडचणी	88
५.१४	सराव पाठाचे निरीक्षण	91
५.१५	सराव पाठाचे प्रत्याभरण	93
५.१६	सूक्ष्म अध्यापनाची कार्यवाही	95
५.१७	सूक्ष्म अध्यापन प्रशिक्षण कालावधी	97
५.१८	सूक्ष्म अध्यापनासाठी कौशल्यनिवड	100
५.१९	सूक्ष्म अध्यापनासाठी वि. शिक्षकांचे गट	102
५.२०	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्याचा तात्विक भाग	104

५.२१	सूक्ष्म पाठासाठी पाठ्यांश निवड	106
५.२२	सूक्ष्म पाठासाठी पाठ्यांश निवडताना येणाऱ्या अडचणी	108
५.२३	सूक्ष्म पाठाचे प्रत्याभरण	110
५.२४	सूक्ष्म पाठ निरीक्षण	113
५.२५	सूक्ष्म पाठ निरीक्षणात येणाऱ्या अडचणी	114
५.२६	सूक्ष्म पाठ प्रत्याभरणासाठी वेळ	116
५.२७	सूक्ष्म पाठ घेताना येणाऱ्या अडचणी	118
५.२८	गैरहजर वि. शिक्षकांचे सूक्ष्म पाठ	121
५.२९	गैरजहजर वि. शिक्षकांचे सूक्ष्म पाठ घेताना येणाऱ्या अडचणी	123
२)	तात्विक विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य	
५.३०	तात्विक विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य निवड	125
५.३१	तात्विक विषय प्रात्यक्षिक कार्य निवडताना येणाऱ्या अडचणी	127
५.३२	पेपर क्र. ३ प्रात्यक्षिक कार्य	130
५.३३	पेपर क्र.४ ऐच्छिक विषय प्रात्यक्षिक कार्य	132
५.३४	मूल्यमापन कृतिसत्र	134
५.३५	मूल्यमापन कृतिसत्र कार्यवाहीत येणाऱ्या अडचणी	137
५.३६	पेपर क्र.५ प्रात्यक्षिक कार्य	138
५.३७	मानसशास्त्र प्रयोगशाळा	140
५.३८	मा. प्रयोगासाठी फर्निचर	141

५.३९	मा. प्रयोगासाठी बैठक व्यवस्था	143
५.४०	वैयक्तिक प्रयोग साहित्य	146
५.४१	मानसशास्त्र प्रयोग तासिक	148
५.४२	मानसशास्त्र प्रयोग वही सादरीकरण	149
५.४३	मानसशास्त्र प्रयोगाचे शैक्षणिक महत्व	152
३)	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र व अंतर्गत परीक्षा	
५.४४	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र नियोजन	153
५.४५	आशययुक्त अध्यापन कृतिस्त्र कालावधी	154
५.४६	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र कार्यवाही	157
५.४७	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र चर्चा	159
५.४८	आशययुक्त अध्यापन विषय चाचणी	161
५.४९	अंतर्गत परीक्षा	163
५.५०	एक अंतर्गत परीक्षेचे नियोजन	165
५.५१	दोन अंतर्गत परीक्षांचे नियोजन	168
५.५२	एका अंतर्गत परीक्षेचे गूण	171
५.५३	दोन अंतर्गत परीक्षांचे गूण	173
५.५४	अंतर्गत परीक्षेचे मूल्यमापन	176
४)	समाजसेवा, कार्यानुभव, सांस्कृतिक कार्यक्रम, प्रपाठ लेखन, शारीरिक शिक्षण	
५.५५	समाजसेवा व्याख्याने	178

५.५६	समाजसेवा व्याख्यानासाठी व्यवस्था	180
५.५७	समाजसेवा उपक्रम सातत्य	181
५.५८	समाजसेवा शिबिर	182
५.५९	समाजसेवा स्तर	184
५.६०	शिबिरातील उपक्रम	186
५.६१	समाजसेवा उपक्रम वि. शिक्षकांचा सहभाग	189
५.६२	समाजसेवांतर्गत उपक्रमातील अडचणी	190
५.६३	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक कालावधी	192
५.६४	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक	192
५.६५	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक संख्या	194
५.६६	कार्यानुभव उपक्रम	195
५.६७	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक नियोजन	196
५.६८	कार्यानुभव प्रात्यक्षिकात येणाऱ्या अडचणी	200
५.६९	सांस्कृतिक कार्यक्रम नियोजन	202
५.७०	सांस्कृतिक कार्यक्रमात वि. शिक्षक प्रतिसाद	204
५.७१	सांस्कृतिक कार्यक्रम कार्यवाही	206
५.७२	कुलातील विद्यार्थी संख्या	208
५.७३	सांस्कृतिक कार्यक्रमांतर्गत उपक्रम	210
५.७४	वार्षिक स्नेहसंमेलन नियोजन	212
५.७५	सांस्कृतिक कार्यक्रम कार्यवाहीतील अडचणी	214
५.७६	प्रपाठ प्रश्न	216

५.७७	प्रपाठ प्रश्न तपासणी	218
५.७८	प्रपाठ प्रश्नांचे मूल्यमापन	220
५.७९	प्रपाठ प्रश्न तपासणीमूळे येणाऱ्या अडचणी	222
५.८०	प्रपाठ लेखन परवानगी	223
५.८१	प्रपाठ प्रत्याभरणा	224
५.८२	शारीरिक शिक्षण	225
५.८३	क्रिडांगण	227
५.८४	खेळांच्या साहित्याची उपलब्धता	228
५.८५	शारीरिक शिक्षण तात्विक माहिती	232
५.८६	शारीरिक शिक्षण कार्यवाहीतील अडचणी	234
५.८७	वार्षिक पाठ परीक्षक उपलब्धता	237
५.८८	परीक्षक उपलध नसल्यास अन्य व्यवस्था	239
५.८९	वार्षिक पाठ परीक्षेस येणाऱ्या अडचणी	241
६	संशोधन अहवालाचा सारांश, निष्कर्ष व शिफारशी	
६.१	सारांश	244
६.२	निष्कर्ष	251
६.३	शिफारसी	268
६.४	पुढील संशोधनासाठी विषय	277
	संदर्भ ग्रंथ सूची	278
	परिशिष्टे	

अ)		अंतिम प्रश्नावली	281
ब)		शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांची यादी	297
क)		मुलाखत आराखडा	
	अ)	प्राचार्यांच्या मुलाखतीचा आराखडा	299
	ब)	सराव पाठ विभाग प्रमुखांच्या मुलाखतीचा आराखडा	301
	क)	समाजसेवा विभाग प्रमुख मुलाखतीचा आराखडा	302
	ड)	कार्यानुभव विभाग प्रमुख मुलाखतीचा आराखडा	303
	इ)	सांस्कृतिक कार्यक्रम विभाग प्रमुख मुलाखतीचा आराखडा	303
	ई)	शारीरिक शिक्षण विभाग प्रमुख मुलाखतीचा आराखडा	304
	फ)	परीक्षा विभाग प्रमुख मुलाखतीचा आराखडा	305
ड)		मुलाखतीसाठी निवडलेले प्रतिसादक	
	अ)	प्राचार्य	306
	ब)	प्रात्यक्षिक कार्याचे विभाग प्रमुख	306
इ)		निरीक्षण सूची	
	अ)	निरीक्षण सूची	309
	ब)	निरीक्षणासाठी निवडलेल्या महाविद्यालयांची यादी	309

कोष्टकाची यादी

कोष्टक क्र.	कोष्टक शीर्षक	पृष्ठांक
१.	सराव पाठाच्या वेळापत्रकाचे नियोजन	65
२.	सराव पाठाचे वेळापत्रक कालावधी	67
३.	सराव पाठाची वेळ	69
४.	सराव पाठासाठी माध्यमिक शाळांची उपलब्धता	71
५.	पाठास मा. शाळा उपलब्ध होत नसल्यास अन्य मार्ग	73
६.	सराव पाठासाठी शाळांचे सहकार्य	75
७.	सराव पाठास शाळांचे सहकार्य न मिळणाऱ्या बाबी	76
८.	सराव पाठाचे पाठ्यांश	79
९.	सराव पाठाचे पाठ्यांश आणण्यास अडचणी	81
१०.	पाठ मार्गदर्शनास वेळ	83
११.	पाठ मार्गदर्शनासाठी व्यवस्था	85
१२.	सराव पाठाचे मार्गदर्शन कालावधी	87
१३.	सराव पाठ घेताना विद्यार्थी शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणी	89
१४.	सराव पाठाचे निरीक्षण	92
१५.	पाठाचे प्रत्याभरण	94
१६.	सूक्ष्म अध्यापनाची कार्यवाही	96
१७.	सूक्ष्म अध्यापन प्रशिक्षण कालावधी	98
१८.	सूक्ष्म अध्यापनासाठी कौशल्य निवड	100
१९.	सूक्ष्म अध्यापनासाठी वि. शिक्षकांचे गट	103

२०.	सूक्ष्म अध्यापन कौशल्याचा तात्विक भाग	105
२१.	सूक्ष्म पाठासाठी पाठ्यांश निवड	107
२२.	सूक्ष्म पाठासाठी पाठ्यांश निवडताना येणाऱ्या अडचणी	108
२३.	सूक्ष्म पाठाचे प्रत्याभरण साधने	111
२४.	सूक्ष्म पाठ निरीक्षण	113
२५.	सूक्ष्म पाठ निरीक्षणात विद्यार्थी शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणी	117
२६.	सूक्ष्म पाठ प्रत्याभरणासाठी वेळ	117
२७.	सूक्ष्म पाठ अभिरुप परिस्थितीत घेताना येणाऱ्या अडचणी	119
२८.	गैरहजर वि. शिक्षकाचे सूक्ष्म पाठ	122
२९.	गैरहजर वि. शिक्षकाचे सूक्ष्म पाठ घेताना येणाऱ्या अडचणी	124
३०.	तात्विक विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य निवड	126
३१.	तात्विक विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य निवडताना येणाऱ्या अडचणी	128
३२.	पेपर क्र. ३ प्रात्यक्षिक कार्य	130
३३.	पेपर क्र.४ ऐच्छिक विषय प्रात्यक्षिक कार्य	133
३४.	मूल्यमापन कृतिसत्र	135
३५.	मूल्यमापन कृतिसत्र कार्यवाहीत येणाऱ्या अडचणी	136
३६.	पेपर क्र.५ प्रात्यक्षिक कार्य	138
३७.	मानसशास्त्र प्रयोग शाळा	140
३८.	प्रयोगासाठी फर्निचर	142
३९.	प्रयोगासाठी बैठक व्यवस्था	143
४०.	वैयक्तिक प्रयोग साहित्य	145

४१.	वैयक्तिक प्रयोग साहित्य नसल्यास प्रयोग आयोजन	147
४२.	मानसशास्त्र प्रयोग तासिका	148
४३.	प्रयोग वही सादरीकरण	150
४४.	मानसशास्त्र प्रयोगाचे शै. महत्व	152
४५.	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र नियोजन	153
४६.	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र कालावधी	155
४७.	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र चर्चा	158
४८.	आशययुक्त अध्यापन कृतिसत्र कार्यवाही	160
४९.	आशययुक्त अध्यापन विषयचाचणी	162
५०.	अंतर्गत परीक्षा संख्या	164
५१.	एक अंतर्गत परीक्षेचे नियोजन	166
५२.	दोन अंतर्गत परीक्षांचे नियोजन	169
५३.	एका अंतर्गत परीक्षेचे गुण	172
५४.	दोन अंतर्गत परीक्षेचे गुण	174
५५.	अंतर्गत परीक्षेचे मूल्यमापन	177
५६.	समाजसेवा व्याख्याने	178
५७.	समाजसेवा व्याख्यानासाठी व्यवस्था	180
५८.	समाजसेवा उपक्रम सातत्य	182
५९.	समाजसेवा शिबिर	183
६०.	समाजसेवेसाठी स्तर	185
६२.	शिबिरातील उपक्रम	187

६२.	समाजसेवा उपक्रम वि. शिक्षकांचा सहभाग	189
६३.	समाजसेवांतर्गत उपक्रमातील अडचणी	191
६४.	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक कालावधी	193
६५.	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक व्याख्याने संख्या	195
६६.	कार्यानुभवासाठी उपक्रम	197
६७.	कार्यानुभव प्रात्यक्षिक पद्धती	199
६८.	कार्यानुभव प्रात्यक्षिकात येणाऱ्या अडचणी	201
६९.	सांस्कृतिक कार्यक्रम नियोजन	203
७०.	सांस्कृतिक कार्यक्रमास वि. शिक्षक प्रतिसाद	205
७१.	सांस्कृतिक कार्यक्रम कार्यवाही	207
७२.	कुलातील विद्यार्थी संख्या	208
७३.	सांस्कृतिक कार्यक्रमांतर्गत उपक्रम	211
७४.	वार्षिक स्नेहसंम्मेलन नियोजन	212
७५.	सांस्कृतिक कार्यक्रम कार्यवाहीत अडचणी	215
७६.	प्रपाठ प्रश्न	217
७७.	प्रपाठ प्रश्न तपासणी	219
७८.	प्रपाठ लेखन परवानगी	221
७९.	प्रपाठ प्रश्न तपासणीमुळे येणाऱ्या अडचणी	223
८०.	प्रपाठ प्रत्याभरण	224
८१.	शारीरिक शिक्षण उपक्रम सातत्य	226
८२.	क्रिडांगण उपलब्धता	228

८३.	खेळांच्या साहित्याची उपलब्धता	229
८४.	शारीरिक शिक्षणाचे उपलब्ध साहित्य	230
८५	शारीरिक शिक्षण तात्विक माहिती	233
८६.	शारीरिक शिक्षण कार्यवाहीत अडचणी	235
८७.	वार्षिक पाठ परीक्षक उपलब्धता	238
८८.	परीक्षक उपलब्ध नसल्यास अन्य व्यवस्था	240
८९.	वार्षिक पाठ परीक्षेबाबत बहिस्थ परीक्षका विषयी येणाऱ्या अडचणी.	242